

HOMENATGE A LES BRIGADES INTERNACIONALS I ALS LLUITADORS I LES LLUITADORES ANTIFEIXISTES

(Cementiri de Mataró, diumenge 17 d'abril de 2005)

Juli Cuéllar i Gisbert

Amics i amigues,

La nostra història comença el 12 d'abril de 1931, ara fa 74 anys, quan a Mataró, igual que a la resta de les ciutats més importants del país, les candidatures republicanes, catalanistes i socialistes es van imposar a les eleccions municipals.

Els resultats electorals van fer caure la Monarquia, implicada amb la dictadura militar de Primo de Rivera, la qual s'havia fonamentat en la repressió dels obrers de la CNT, en l'imperialisme espanyol a l'Àfrica del nord i en la persecució de la catalanitat. Aquesta circumstància obrí pas a un període democràtic sense massa precedents a l'Estat espanyol.

El 14 d'abril, arribaren les notícies de Barcelona, on Francesc Macià proclamà la República Catalana, com a Estat integrant de la Federació Ibèrica, i constituí un Govern Provisional, que tres dies més tard, per la manca de suport social i a causa de les pressions dels republicans espanyols, que li retreien l'acord subscrit al Pacte de Sant Sebastià, acceptà de substituir per un règim autònom amb el nom de Generalitat.

A Mataró, el mateix dia per la tarda, els regidors republicans i socialistes electes, constituïren un "comitè" i ocuparen l'Ajuntament, on el fins llavors Alcalde els traspasà els poders. I, des del balcó de l'edifici de la Riera, proclamaren la República Catalana, d'acord amb el text tramès des de Barcelona. S'hissà la senyera catalana i la republicana tricolor, es llançà el bust del Rei Alfons XIII.

Al vespre, els obrers que plegaven de les fàbriques s'aplegaren davant de l'Ajuntament. Es feren més discursos, la CNT anuncià un míting per l'endemà, el Regiment d'Artilleria destacat a la ciutat comunicà l'adhesió dels militars i la seva disposició a formar una "milícia revolucionària" i la banda municipal interpretà la Marsellesa, els Segadors i la Internacional. Tot seguit, els electes ordenaren la intervenció de correus, telègrafs i l'enviament de destacaments per garantir que en les poblacions veïnes s'actués de la mateixa manera.

Finalment, a la nit, un destacament del Regiment d'Artilleria, es desplaçà fins a l'Ajuntament i davant de l'edifici "presentà armes a una bandera republicana que portava una llaçada catalana, i per ordre del capità general de Catalunya proclamà la República a Mataró."

La CNT, que era el sindicat obrer més fort, convocà una vaga general pel 15 d'abril, que Macià esquivà decretant dia festiu; la postura de la CNT la trobem reflectida en el míting que van fer aquell dia a Mataró, a la Plaça de Santa Anna, amb la participació de Bellavista, Peiró, Molist i Mascaró, on anunciaven un recolzament tàctic però sense

abandonar els seus ideals, perquè la República era, malgrat tot, un règim de democràcia burgesa que no responia als objectius d'emancipació de la classe treballadora.

El canvi de règim, tot i ser progressiu, no satisfieia les aspiracions nacionals catalanes, tal i com es comprovà en la retallada de l'Estatut. L'Estatut de Núria votat pel poble català a l'estiu de 1931 fou retallat a Madrid i no s'aprovà fins al setembre de 1932.

El context de recessió econòmica internacional, l'immobilisme de les classes propietàries i les vacil·lacions del reformisme dels governants impediren la satisfacció de les aspiracions de la classe treballadora i dels pagesos (rabassaires a Catalunya i jornalers a Andalusia).

La CNT, refusà integrar-se al nou règim liberal burgès que representava la República, i auspicià el comunisme llibertari amb dos aixecaments insurreccionals, durament reprimits, a la conca alta del Llobregat al gener de 1932 i 1933. Malgrat que a Mataró la tendència conciliadora, "trentista", liderada per Joan Peiró va ser predominant, a la resta de Catalunya el moviment obrer girà l'esquena al nou règim o bé radicalitzà les seves postures. Un procés semblant, es va produir arrel de la reforma agrària, la Llei de Contractes de Conreu aprovada el 1934 pel Govern de la Generalitat, i que a més d'ésser insuficient va provocar l'atac frontal dels terratinents i un conflicte amb el govern de Madrid que, després de la proclamació de l'Estat Català feta per Lluís Companys el 6 d'octubre de 1934, provocà la repressió de les esquerres catalanes, la dissolució dels Ajuntaments d'esquerres i la suspensió de l'Autonomia de Catalunya fins al febrer de 1936, quan les esquerres s'imposaren agrupades en Front d'Esquerres – Front Popular a Espanya.

Sense dubte, els fets d'octubre a Mataró, dels quals en vàrem commemorar el 70è aniversari aquest any passat, ja anticipaven la unitat antifeixista que es produiria el juliol de 1936. El trentisme i la pràctica cooperativista, amb Joan Peiró com a capdavanter, assenyalaven una fraternitat obrera que no es pogué assolir a d'altres ciutats, on anarquistes i comunistes s'enfrontaren fratricidament.

A tots aquests aspectes cal sumar-hi el fet que la República no va depurar a fons l'oficialitat de l'Exèrcit, va mantenir l'administració de Justícia i els funcionaris de la Dictadura primorriverista i no va calcular les conseqüències d'un enfrontament directe amb tot un poder fàctic com era l'Església Catòlica, amb la prohibició de la Companyia de Jesús i l'aprovació de la nova legislació d'ensenyament que promogué la laïcitat i prohibí l'exercici als ordes religiosos.

El 14 d'abril és una fita històrica dels pobles ibèrics que cal recordar, però sense oblidar, que fou desbordada per les contradiccions sociopolítiques dels anys posteriors on es posà de manifest la intransigència de les burgesies peninsulars, de l'Església Catòlica, dels terratinents i del nacionalisme espanyol.

GUERRA I REVOLUCIÓ

A Catalunya la insurrecció militar del 18 de juliol fracassà.

A Mataró, els comandaments del 8è Regiment d'Artilleria Lleugera trencaren la promesa de fidelitat a la República, donada en una entrevista amb l'Alcalde, i a la

matinada del 19 de juliol ocuparen l'Ajuntament, els edificis més neuràlgics i els carrers del Centre i llegiren la proclama de la Llei Marcial.

Al novembre de 1936 s'executaren 8 dels comandaments militars insurrectes de Mataró, després de la instrucció del Sumari 52 de 1936 del Jutjat Especial, a partir del qual podem resseguir els fets de juliol de 1936 a la ciutat. Per citar un exemple, el comandant Francisco Álvarez Buylla, afusellat el 04/11/1936 a Montjuïc, declarà:

“que era Jefe de servicio en la mañana del 19 recibiendo orden de su coronel [Julio Dufó Borrego] de salir con la batería de retén para proclamar el estado de guerra en cumplimiento de lo que se había ordenado y así lo hizo en el Ayuntamiento continuando en su Autoridad el Alcalde fijando el bando en la fachada del Ayuntamiento y no recuerda si era escrito a mano, máquina o impreso; que regresó al Cuartel hasta que el Coronel entregó el edificio a fuerzas de Carabineros y el no hizo más actos que los que le ordenó su Jefe sin que en ningún momento tuviera necesidad de emplear las armas ya que según la orden recibida su usó la mayor templanza en todo momento, que ignoraba que se tratara de un movimiento sedicioso y por nadie fue invitado a participar en él.”

Després de la seva rendició a mans de la força de Carrabiners desplaçada des d'Arenys de Mar, s'organitzà un Comitè de Salut Pública, liderat per la CNT-FAI, que assumí tota l'autoritat de la ciutat, a semblança del que succeïa arreu.

Però el buit de poder generà situacions de violència incontrolada, amb execucions extrasumarials, que acabaren amb la vida de 32 persones mataronines o residents a la nostra ciutat, 16 de les quals eren religiosos i la resta civils.

Aquesta violència, fou en molts casos gratuïta i injustificada, i el sindicalista Joan Peiró, que estigué a punt de patir-la en la pròpia pell, la denuncià implacablement en els articles que publicava a les planes del periòdic local *Llibertat* i que més tard recollí en un llibre intítulat *Perill a la reraguarda*.

“Si les revolucions consistissin en robar i matar gent, els lladres i els assassins per ofici i per instint serien els més grans revolucionaris. Justament, però, és tot al contrari. Els més grans revolucionaris, dels quals la Història es complau a parlar-ne, són els qui més allunyats es troben sempre del vessament de sang i de l'amoralitat de les expropiacions per gaudi personal.”

Peiró, clarivident, resumia el moment tràgic i posava en qüestió les limitacions del període republicà iniciat a l'abril de 1931.

A partir del 19 de juliol s'inicià una guerra, tot i que pocs podien sospitar que hagués de durar tres anys. I, simultàniament, també s'inicià una revolució social, caracteritzada per la deserció dels burgesos, que abandonaren les fàbriques, que foren col·lectivitzades i posades en funcionament sota control obrer. També cal reportar la desaparició de l'Exèrcit i de l'administració de justícia, factors que provocaren un buit de poder que molts incontrolats, fent-se passar per revolucionaris, aprofitaren per armar-se, assassinar i robar; ben aviat, la necessitat d'articular un nou ordre revolucionari es canalitzà a través del Comitè Central de Milícies Antifeixistes de Catalunya.

Cal prendre bona nota de l'esforç bèl·lic i humà que acompanyà a les transformacions socials d'aquell moment entre les quals cal destacar el Decret de Col·lectivitzacions, la creació del CENU, de l'Escola Popular de la Guerra, les indústries de guerra.

Però, ja a partir del setembre de 1936, a través del Consell de la Generalitat, les conquestes revolucionàries quedaren acotades i progressivament aigualides per les tensions entre els partidaris de l'ordre republicà i els revolucionaris i, sobretot, pel curs inexorable de la guerra que s'allargava més del compte i ensorrava els pronòstics més triomfalistes de primera hora tot afavorint el protagonisme del PCE-PSUC i del govern de Madrid, que després dels fets de maig de 1937 es traslladà a Barcelona i limità enormement l'autogovern català.

INTERNACIONALITZACIÓ

La dimensió internacional de les guerres és un aspecte important en qualsevol guerra. Tot i que la Guerra Civil tenia unes causes internes molt clares i que el seu desenllaç va afectar exclusivament als pobles ibèrics, que hagueren de patir 40 anys de dictadura feixista, també es produí una internacionalització, que provocà la intervenció estrangera. Per tant, el factor internacional és un element més en el trencaclosques de la Guerra Civil i que ens ajuda a comprendre el context i el resultat final de la conflagració.

Els insurrectes comptaren amb el suport d'italians (CTV i Aviació Legionària, 8.000 camises negres i 2.000 soldats, avions FIAT), nazis alemanys (Legió Cóndor – Luftwaffe 4.600 soldats, bombarders Heinkel), portuguesos (Viriatos), irlandesos (Legió de Sant Patrici) i marroquins (Mehal·las).

El bàndol republicà, des de l'inici de la guerra comptà amb el suport de centenars d'antifeixistes, antecessors del que després serien les Brigades Internacionals:

- Atletes internacionals de l'Olimpíada Popular de Barcelona, esportistes obrers i refugiats polítics alemanys i italians que s'allisten a les milícies antifeixistes; bona part, davant la incertesa de la Komintern, ingressaren a les columnes del POUM.
- La formació de la centúria Tahelmann, nom del president del KPD empresonat des de 1933 pels nazis. La Tahelmann estava a càrrec de Marx Friedemann, i agrupava jueus alemanys i polonesos. Participà en els combats del 19 de juliol a Barcelona.
- Llibertaris italians de Camillo Berneri i comunistes de Giustizia e Libertà que formen la Columna Italiana.
- Militars francesos enquadrats en les files cenetistes.
- Honagresos (grup Rakoski)
- Britànics (Tom Mann Company)

LES BRIGADES INTERNACIONALS

A l'octubre de 1936, paral·lelament a l'arribada de contingents nazis, l'URSS decidí donar suport militar a la República amb l'objectiu de frenar l'avanç feixista, enfortir els

governos de front popular i satisfer l'opinió de la ciutadania soviètica, favorable a la causa antifeixista de la República.

La intervenció directa de l'URSS es calcula en 500 assessors militars soviètics, tancs, bombarders Tupolev SB-2 "Katiuskas" i caces Poliarkov I.15 "Xatos".

La intervenció soviètica indirecta es realitzà amb el reclutament de voluntaris, a través dels organismes de l'obrerisme comunista, que formaren les Brigades Internacionals

El paper dels intel·lectuals, la majoria vinculats al comunisme, fou vital per a la constitució i formació de les Brigades Internacionals:

André Malraux, Julien Benda, Louis Aragon, Ludwig Ren, Gustav Regler, Octavio Paz, Pablo Neruda, Nicolás de Guillén, César Vallejo, John Dos Passos, Ernest Hemingway...

I de polítics comunistes com ara: Togliati, Maurice Thorez...

En la seva crida convocaren milers d'homes de tot Europa, Amèrica llatina i del nord:

- Més de 60 nacionalitats
- 59.380 alistats
- 80% comunistes
- 45% intel·lectuals

LES BRIGADES INTERNACIONALS EN L'EXÈRCIT POPULAR

Les Brigades Internacionals van enquadrar-se dins la numeració de les Brigades-Mixtes, unitats de maniobra d'aproximadament 3.000 soldats creades pel nou Exèrcit Popular:

11 BRIGADA

Formada a l'octubre de 1936

- 1r Batalló "Edgar André". Alemanys
- 2n Batalló "Commune de París". Francesos i belgues. Traslladat posteriorment a la XIV.
- 3r Batalló "Dabrowski". Polonesos, hongaresos i iugoslaus. Traslladat posteriorment a la XII, XII i 150

12 BRIGADA

Formada al novembre de 1936

- 1r Batalló "Thaelmann". Alemanys. Traslladat posteriorment a la XI
- 2n Batalló "Garibaldi". Italians
- 3r Batalló "André Marty". Francesos i belgues. Traslladat posteriorment a la 150, XII i XIV

13 BRIGADA

Formada al desembre de 1936

- 1r Batalló "Louise Michel". Francesos i belgues. Traslladat posteriorment a la XIV

- 2n Batalló "Chapiaev". Balcànics. Traslladat posteriorment a la 129
- 3r Batalló "Henri Vuillemin". Francesos. Traslladat posteriorment a la XIV
- 4t Batalló "Miskiewicz Palafox". Polonesos

14 BRIGADA

- 1er Batalló "Noves Nacions". Traslladat posteriorment al "Commune de París"
- 2n Batalló "Domingo Germinal". Anarquistes ibèrics.
- 3r Batalló "Henri Barbusse". Francesos
- 4t Batalló "Pierre Brachet". Francesos

15 BRIGADA

Formada al febrer de 1937

- 1r Batalló "Dimitrov". Iugoslaus. Traslladat posteriorment a la 150 com a 3r. Batalló i després a la XIII
- 2n Batalló. Britànics
- 3r Batalló "Lincoln", "Washington", "Mackenzie-Papineau". Nord-americans i canadencs.
- 4t Batalló "6 de Febrer". Francesos. Traslladat posteriorment a la XIV

150 BRIGADA

Formada al juny-juliol de 1937

- 1r Batalló "Rakosi". Hongaresos

129 BRIGADA

- 1r Batalló. "Magaryk". Txecoslovacs. Adscrit a la 45 Divisió
- 2n Batalló "Dayachovitch". Búlgars
- 3r Batalló "Dimitrov". Balcànics.

BATALLES

Des de l'octubre de 1936, els brigadistes internacionals van ser aquarterats a Albacete, lloc on eren enquadrats i instruïts militarment a càrrec d'André Marty

Defensa de Madrid (novembre 1936)

A partir del 8 de novembre les Brigades Internacionals (XI i XII) lluiten a Vallecas i al Cerro de los Ángeles.

Carretera de la Corunya (gener 1937)

L'XI Brigada Internacional combat a Boadilla, dirigida per Hans Khale.

Batalla del Jarama (febrer 1937)

Batalla en la qual hi intervenen, amb multitud de baixes, els nord-americans del Batalló Lincoln.

Batalla de Guadalajara (març 1937)

En aquesta batalla hi intervingueren l'XI Brigada Internacional, enquadrada a l'11a Divisió (comandada per Líster), la XII Brigada Internacional, comandada pel general Lukacs, enquadrada a la 14a Divisió (Cipriano Mera) Cal destacar que en la XII Brigada Internacional hi havia el Batalló Garibaldi que s'enfrontà contra els compatriotes feixistes del CTV.

Atac a Segòvia (maig 1937)

Batalla de Brunete (juliol 1937)

Hi intervingueren totes les Brigades Internacionals, excepte la XIV. Moltes baixes.

Batalla de Belchite (agost de 1937)

Població estratègica del baix Aragó en mans del feixistes, que s'hi havia atrinxerat. Hi participaren l'XI i la XV Brigades Internacionals.

Batalla de Terol (desembre 1937- febrer 1938)

La XI i la XV Brigades Internacionals pateixen moltes baixes.

Ofensiva feixista al front d'Aragó (març- abril 1938)

Desgast definitiu de les Brigades Internacionals.

Batalla de l'Ebre (juliol- agost 1938)

Batalla decisiva i que anuncia la desfeta republicana i l'ocupació de Catalunya. Hi participen totes les Brigades Internacionals. La XII i la XIV, enquadrades, en la 45a Divisió (Hans Khale), integrada al V Cos (Líster). L'XI, la XIII i la XV s'integren a la 35a Divisió (Pedro Mateo), integrada al XV Cos (Tagüeña).

Ordre de retirada (23 d'agost 1938)

INSTRUMENTALITZACIÓ COMUNISTA?

Els soviètics utilitzaren les BI com a aparador i purgatori de dissidents?

La realitat és que les BI restaren sota l'obediència comunista i afavoriren, en el curs de la guerra, la consolidació de l'hegemonia comunista del PSUC a Catalunya i del PCE a Espanya, que postulaven el comandament militar únic per guanyar la guerra, la defensar de les institucions republicanes enfront de la revolució; aquest plantejament fou revestit amb la tesi de "lluïta per la independència d'Espanya".

Si a tot això hi sumem les pràctiques estalinistes (depuracions i mètodes expeditius) del cap de les BI, André Marty, és lògic comprendre l'aïllament i la incomprensió que van patir molts voluntaris internacionals.

LA PRESENCIA LES BRIGADES INTERNACIONALS. ELS HOSPITALS DE MATARÓ

Amb l'aïllament del territori català, a l'abril de 1938, les unitats de la Xarxa Hospitalària Internacional s'estableixen a Catalunya amb hospitals a Barcelona, Badalona, Corbera, Les Planes, La Seu d'Urgell, Vila-seca / Salou, Manresa i Olot. Per la seva banda, els voluntaris nord-americans instal·len els seus propis recintes hospitalaris a Vic, S'Agaró i a Mataró.

A Mataró les escoles de Valldemia i dels Salesians foren convertides en hospitals de guerra. Sembla ser que, a principis de 1938, als Salesians, s'hi instal·là l'hospital internacional de Mataró, la Clínica Quirúrgica núm.7, amb 800 llits, dirigida pel nord-americà Dr. Midred Rackley, especialitzada en traumatismes. Per fer-nos una idea, del seu funcionament, el 24 d'agost de 1938, l'Hospital de Mataró féu una llista de "personal que pot continuar prestant servei", i es comptabilitzen 58 persones entre les quals hi ha metges, farmacèutics, dentistes, practicants, infermeres i infermers, sanitaris, mecanògrafs, fusters i telefonistes.

Durant la batalla de l'Ebre, la reraguada catalana hagué de fer front al creixent nombre de ferits. Molts arribaren a Mataró, els casos greus eren conduïts cap a hospitals de París afectes i els qui no podien salvar-se i morien, eren enterrats a la fossa del nostre cementiri.

L'historiador Josep Xaubet reportà una xifra de 51 noms de possibles brigadistes internacionals inhumats. Sense dubte, la recerca de les fonts hospitalàries encara està per fer i, segur, que permetria identificar i localitzar molts combatents catalans i espanyols que podrien haver mort als nostres hospitals i ésser enterrats a la nostra ciutat sense que els seus familiars n'hagin sabut res mai més.

Les recents aportacions fetes en aquest sentit a les fosses hospitalàries de Manresa indiquen un camí a seguir. Una investigació que caldria complementar amb un estudi detallat del cost humà de la guerra del 1936-39 a la nostra ciutat.

UN COMIAT FORÇÓS. ELCOMITÈ DE NO INTERVENCIÓ

El 15 d'agost de 1936, França i Gran Bretanya, per por al "contagi revolucionari", crearen el Comitè de No Intervenció, al qual s'hi sumaren 27 països i que, en teoria, impedia donar suport militar i vendre armament a cap dels bàndols.

El 6 de gener de 1937, el Consell Internacional d'Observació (Gran Bretanya, França, Alemanya, Itàlia, URSS, Grècia, Noruega, Polònia i Txecoslovàquia) constatava el fracàs de la no intervenció.

Febrer 1937, el Comitè No Intervenció impedí el reclutament de voluntaris de les Brigades Internacionals; el reclutament continuà de forma clandestina.

29-30 de setembre de 1938, França i Gran Bretanya signen el Pacte de Munic amb l'Alemanya, que estipulava la no ingerència a Espanya i la retirada del personal combatent estranger, a més del lliurament dels Sudets i del sacrifici de Txecoslovàquia a mans de les aspiracions de Hitler.

A l'octubre de 1938, la Comissió Internacional per la Retirada de Voluntaris decretà el retorn dels internacionalistes als respectius països, cosa que no tots podien fer. El gruix d'interbrigadistes fou acomiadat el 28 d'octubre a la Diagonal de Barcelona amb discursos de Negrín i Dolores Ibárruri. Prèviament, a Mataró es realitzaren actes semblants entre el 21 i el 26 d'octubre. Prova de l'estima cap als voluntaris internacionals, combatents de la llibertat, és que més endavant, l'11 de desembre l'Ajuntament organitzà un acte oficial de comiat –segurament, coincidint amb l'evacuació dels últims ferits i personal hospitalari- i una manifestació cap al cementiri on es descobrí una placa que hi deia:

“El Front Popular Antifeixista
als herois de les Brigades Internacionals
que sucumbiren defensant la llibertat i la
independència de la República Espanyola.”

BALANÇ COMMEMORATIU

La commemoració de la proclamació de la República d'abril de 1931 és molt més que una simple efemèride. Som aquí, entre els morts, al Cementiri de Mataró, perquè necessitem recuperar una memòria col·lectiva i perquè tenim dret a saber. Perquè tenim el dret inalienable a la veritat i al record.

Als historiadors cal exigir-nos rigor documental, però la història, que no és neutra i tampoc pot ser objectiva, ha de servir, sobre tot, per possibilitar la recuperació dels sentiments d'humanitat fraterna i per restituir la dignitat d'aquells homes i dones que durant tants anys han hagut de callar.

La República, la Guerra Civil i la Dictadura franquista són elements constitutius del nostre present. La necessitat de refer la memòria viscuda, serveix per cohesionar la societat entorn d'uns valors ètics que podem reconèixer en lloc comuns, en símbols i personatges de referència.

Malauradament, de la República i de la Guerra, durant molts anys no se n'ha parlat i diverses generacions, entre les quals m'incloc, hem crescut d'esquenes al nostre passat, la qual cosa ha donat peu a dèficits democràtics intolerables en un estat que s'autoproclama democràtic: com hem d'entendre sinó l'escandalosa conducta del ministre espanyol de defensa, Sr. Bono, que a la desfilada militar del passat 12 d'octubre equiparà els lluitadors antifeixistes amb els de la División Azul?

Tenim el que tenim perquè ens han negat la nostra història més immediata i, per tant, això explica que hi hagi tan poques veus crítiques capaces de qüestionar el 27 anys de “pau” constitucional, marcats per una monarquia anacrònica, pel “café para todos” (eufemisme de l'Espanya “una grande y libre”), pel tancament de diaris, la il·legalització de partits o les lleis d'estrangeria, fets que enllacen directament amb les essències de la Dictadura.

D'altra banda, el gran desconeixement ha fet proliferar tesis negacionistes i la impunitat. A Europa la negació de l'Holocaust jueu és un delictes, en canvi, a l'Estat espanyol, no sols es minimitza la repressió franquista, sinó que tenim un grapat d'historiadors,

periodistes i polítics que justifiquen el cop d'Estat del 18 de juliol de 1936 com a un mal necessari. La situació és tan greu que, fa cinc anys, el Cap de l'Estat i de les Forces Armades, el Sr. Juan Carlos de Borbón, altrament conegut com a Rei d'Espanya, va tenir la barra de dir que el castellà mai havia estat una llengua imposada.

No hem tingut exemples de fermesa com el de Gladys Marín, presidenta del PC de Xile, recentment traspasada, que al seu país denuncià incansablement el dictador Augusto Pinochet i inicià un exemplar procés judicial contra el genocida del seu poble. Un procés, que en canvi, a casa nostra no s'ha pogut ni tan sols plantejar, perquè els responsables del franquisme varen gaudir i segueixen gaudint de la impunitat, només cal que penseu en Fraga o Martín Villa.

Ja és ben simptomàtic que el jutge espanyol, Baltasar Garzón, hagi trobat la fama abandonant la causa dels drets humans contra les dictadures de sud-americanes i no pas exigint responsabilitats al criminals de casa.

Però, sortosament, els temps canvien. Com a reacció, podríem dir al·lèrgica, a l'etapa més dura del govern del PP d'Aznar, en què l'oposició d'esquerres quedà desarmada ideològicament i simbòlica, es forjà un nou discurs d'obertura que el govern de Zapatero ha batejat com a "nuevo talante". Però, en realitat, segons el meu parer, prepara el terreny de la reformulació d'Espanya, amb una relectura o reforma constitucional i les reformes estatutàries, que ja veurem cap a on ens porten. En aquest nou escenari, a Espanya, i a Catalunya en menor mesura, ha sorgit la moda republicana i la fal·lera de recuperar la memòria històrica.

Millor això que no res, però és lògic preguntar-se per què ara i no fa 25 anys?

I, sobretot, cal advertir del perill de convertir la dignificació històrica en un joc de cromos a mans d'un polític que sols busquen cops d'efecte mediàtics en la negociació del nou Estatut, amb el traspàs del Castell de Montjuïc –que ja havia estat cedit pel Dictador el maig de 1960 (!)- o els Papers de Salamanca, per citar dos exemples de sobres coneguts per tothom... .

Ben mirat, després de la mort del Dictador, la democràcia espanyola va impedir la restitució històrica que legítimament hauria correspost a les víctimes i que gran part de la societat catalana reclamava.

El pacte de la transició, imposà el silenci sobre el passat. No hi hagué lloc per a reparacions col·lectives i més enllà d'un canvi estètic de noms de carrers i d'alguns símbols, molts dels quals encara perduren i seguiran perdurant. Sincerament, algú creu que Espanya renunciarà a la bandera "roja y gualda" i a l'himne sense lletra que presideix les desfilades i actes institucionals?

La llei d'amnistia de 1977, que si bé permetia una lleu rehabilitació d'alguns republicans i presos polítics antifranquistes, també serví per imposar una mena de llei de punt i final amb la qual s'eximí de responsabilitats penals als criminals de guerra, als torturadors i botxins del franquisme.

Les reparacions individuals, però, tampoc foren gens notòries. Molts exiliats ja no varen retornar, moltes vídues de guerra de combatents republicans i molts familiars de presos

polítics han hagut de regatejar uns diners que en cap cas els poden retornar els seus éssers estimats o el seu patiment a les presons, camps de concentració, batallons disciplinaris....

Malgrat tot, cal mirar el futur amb esperança, ara que tants polítics i formacions s'autoproclamen hereves dels valors republicans, que s'enretiren estàtues i que es parla de recuperar la memòria. Sense dubte és un bon moment per preguntar-se i reflexionar sobre els tabús de la transició i la nostra història més recent.

Per exemple, cal preguntar-se a qui ha beneficiat, més enllà de la legalització el fet que un partit capdavanter en la lluita obrera i popular antifranquista, com el PSUC, renunciés a la República, abjurés de la bandera tricolor i acceptés la Monarquia?

On van quedar els crits de “Mañana España será republicana” després dels 13 anys de govern del senyor Felipe González?

I a l'oasi català on, exceptuant algunes aproximacions periodístiques i d'historiadors poc llegits, predominen les interpretacions balsàmiques, cal preguntar-se on són els franquistes que a Catalunya van donar cobertura social al règim feixista?

Oblidar, ja ho veiem que no és bo.

Marcel·lí Massana, el Panxo, guerriller del maquis llibertari a la Catalunya central als anys 40, quan li preguntaren què en pensava de la transició postfranquista, féu un paral·lelisme amb el període republicà i advertí que

(...) allò que es guanya fàcilment, es malmet aviat. Si les persones que han administrat com els ha plagut durant trenta o quaranta anys, de cop, diuen “té”, és que en el futur estaran en posició de dir “prenc”.

Cal doncs, aplaudir els moviments que s'estan produint darrerament i que apunten cap a una recuperació de la història col·lectiva i en aspectes tan significatius com la recerca de desapareguts de la guerra que du a terme la Generalitat de Catalunya, que prossegueix la tasca de localització de les víctimes de la repressió de la rera guarda iniciada per la Generalitat republicana a mans del jutge Bertran i Quintana, però que a més a més l'amplia a tots els combatents desapareguts als fronts de guerra i afusellats pel règim franquista. Fet i fet, aquestes circumstàncies evidencien la barbàrie humana que són les guerres i ens ajuden, amb referents propis, a situar la pau entre els pobles com a bé més preuat per la societat catalana del segle XXI.

Recordar, recuperar, homenatjar i transmetre el record dels protagonistes d'un període clau de la nostra història contemporània. Avui, sense dubte, commemorem el compromís polític i personal de tota una generació de joves que van lluitar als camps de batalla de la Península Ibèrica per l'ideal de la llibertat.

Cal demanar a la ciutadania de Mataró, i a les autoritats, que se sumin als actes de dignificació i recuperació de la memòria històrica antifeixista, que des de fa un temps du a terme el Grup de Recerca de la Memòria Històrica, i que enguany ha comptat amb els testimonis de l'horror viscut per Enric Marco als Camps d'extermini nazis i de Trinitario Rubio en els Batallons Disciplinaris de Treball forçat.

No podem restar insensibles, no podem restar en la ignorància; per això, contra l'opinió dels qui creuen que perdem el temps, és de vital importància retre homenatge a tots els represaliats de la Dictadura franquista, homes i dones, que varen patir presó, que passaren per Camps de Concentració, Batallons Disciplinaris de Treball forçat, als qui s'hagueren d'exiliar, als qui foren jutjats en Consells de Guerra i afusellats sota la fal·làcia d'adhesió a la rebel·lió, als qui hagueren de fer la mili per segon cop en un Exèrcit enemic, als maquis i resistents, capdavanters de la lluita contra el nazifeixisme però que, malauradament, un cop continuaren la lluita armada contra Franco foren arraconats per les cúpules de la CNT i del PC, i, també, als lluitador(e)s antifranquistes que fins al setembre de 1975 foren afusellats o assassinats al garrot vil i, finalment, a les desenes de víctimes de la transició postfranquista, que no fou, en cap cas ni modèlica ni pacífica.

Sense vosaltres, companys(e)s, les engrunes de llibertat que avui tenim, encara serien més ridícules. Sense oblidar el passat, cal seguir lluitant i mirar cap endavant!

I com que des de fa segles, els catalans i les catalanes no tenim rei ni el volem, ja va sent hora de plantejar embuts que necessitem una Catalunya lliure i republicana, que agermani en peu d'igualtat a ciutadans i ciutadanes,

Amb tots i totes vosaltres vull dir ben alt, VISCA LA REPÚBLICA!

(* Aquest text fou llegit en l'homenatge a les Brigades Internacionals realitzat durant els actes commemoratius del 74è. Aniversari de la proclamació de la República organitzats pel Grup de Recerca de la Memòria Històrica de Mataró.

Bibliografia

DDAA: Biblioteca de la Guerra Civil. La intervenció extranjera II. España, campo de batalla internacional.- Ediciones Folio.- Barcelona 1998

MANTÉ BARTRA, M.: La problemàtica de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: el Mataró de los años treinta.- Editorial Rafael Dalmau.- Caixa d'Estalvis Laietana (Premi Iluro 1975).- Mataró, 1977

MARTÍNEZ VALERO, J.J.: "Brigadas"

NAVARRO CARBALLO, José Ramon: La sanidad en las Brigadas Internacionales.- Servicio de Publicaciones del EME (Colección Adalid).- Madrid, 1989

REQUENA GALLEGU, M. (coord.): La Guerra Civil española y las Brigadas Internacionales.- Ediciones de la Universidad de Castilla- La Mancha.- Cuenca, 1998

SOLÉ i SABATÉ, J.M.: El franquisme a Catalunya 1938-1953.- Ed. 62 (No Ficció 26).- Barcelona, 2003

SOLÉ i SABATÉ, J.M.; VILLARROYA i FONT, J.: La repressió a la rera guarda de Catalunya (1936-1939) II.- Publicacions de l'Abadia de Montserrat.- Barcelona, 1990

PEIRÓ, J.: Perill a la reraguarda.- Patronat Municipal de Cultura de Mataró.- Editorial Altafulla.- Mataró, 1987

Gionanni Cattinni: “Els primers antifeixistes estrangers” dins SOLÉ I SABATÉ, J.M.; VILLARROYA, J. (dir.): La Guerra Civil a Catalunya. Vol I.- Edicions 62

Josep XAUBET: “Les Brigades Internacionals a Mataró durant el darrer any de la Guerra Civil (1938)” dins VIII Sessió d’Estudis Mataronins, 19 d’octubre de 1991

Josep Peiró i Olives: “El 18 de Julio de 1936 en Mataró” dins XVIII Sessió d’Estudis Mataronins, 24 de novembre de 2001